

UTSIKT VÄRMLAND

Ovanliga grödor på Frykeruds prästgård sid. 10–11

Mellangroda – en gröda med många funktioner sid. 8–9

Viktigt att tänka på om du har höns sid. 4–5

UTGIVARE

Länsstyrelsen Värmland
651 86 Karlstad
010-224 70 00
varmland@lansstyrelsen.se

ANSVARIG UTGIVARE

Elin Nystrand 010-224 74 94
elin.nystrand@lansstyrelsen.se

REDAKTION

Åsa Enefalk
Jan-Olov Högberg
Pernilla Malmberg
Kajsa Kupiakova
Sandra Svartvik

FORMGIVNING

Advant

BILDER

Länsstyrelsen Värmland
(om inget annat anges)

ILLUSTRATIONER

Mostphotos
(om inget annat anges)

TRYCK

Taberg Media Group AB

UPPLAGA 3 950 ex

ISSN NR 0284-6845

PUBL.NR 2023:14

Europeiska jordbruksfonden
för landsbygdsutveckling. Europa
investerar i landsbygdsområden

Medfinansieras av
Europeiska unionen

TIDNINGEN FÖR LANTBRUK OCH LANDSBYGD I VÄRMLAND

Utsikt Värmland vänder sig till lantbrukare och andra som är intresserade av landsbygdsfrågor i Värmland. Tidningen ges ut fyra gånger per år och produceras delvis med pengar ifrån landsbygdsprogrammet 2014–2020 och den strategiska planen för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027. Första numret gavs ut 1993.

Det är gratis att prenumerera. Vill du börja prenumerera eller uppdatera dina kontaktuppgifter? Skicka ett mejl till utsikt.varmland@lansstyrelsen.se.

Solcellsanläggningar på mark

I nuläget finns ett stort behov av förnyelsebara energikällor och Länsstyrelsen ser ett ökat intresse för solcellsanläggningar. Länsstyrelsen vill därför informera om vad som gäller för solcellsanläggningar på jordbruksmark.

Solcellsanläggningar på mark är ofta ytkrävande och det är en utmaning att hitta en lämplig lokalisering. De flesta solcellsanläggningar som tar naturmark i anspråk innebär att markanvändningen ändras. Om anläggningen dessutom påverkar naturmiljön väsentligt, vilket nästan alltid är fallet, ska den samrådas med länsstyrelsen enligt miljöbalken. Du bör därför alltid anmäla till Länsstyrelsen att du vill bygga en solcellsanläggning. Länsstyrelsen gör då en prövning. I den ingår allt från påverkan på natur- och kulturmiljövärden till friluftsliv och landskapsbild.

Här nedan beskriver vi vad du behöver skicka in till Länsstyrelsen för att vi ska kunna pröva ditt ärende.

Har du valt bästa platsen?

Vill du anlägga en solcellsanläggning på din mark är det viktigt att hitta en lämplig plats och rätt utformning. Tänk

även på att byggnation av nya vägar och elnätanslutning till och från anläggningen kan behöva samrådas med Länsstyrelsen.

Du kommer att behöva redovisa varför det är bättre att använda den här platsen för en solcellsanläggning än att fortsätta med nuvarande markanvändning. Enligt miljöbalken är jord- och skogsbruk av nationell betydelse. För anläggningar på jordbruksmark och större anläggningar på skogsmark krävs därför som regel en lokaliseringstudie. Utredningen ska visa vilka alternativa platser som undersökts, och om det är jordbruksmark ska andra lokaliseringar än brukningsvärd jordbruksmark ingå i lokaliseringstudien. Principen är att solcellsanläggningar inte får ta brukningsvärd jordbruksmark i anspråk.

Tänk på att i odlingslandskap finns ofta skyddade biotoper som till exempel

Vid frågor

Om du har frågor kan du kontakta naturtillsynsgruppen på enheten för miljöskydd. Ring Länsstyrelsens växel på 010-224 70 00 eller mejla naturtillsyn.varmland@lansstyrelsen.se.

När mark tas i anspråk behöver man ta hänsyn till landskapsbilden.

Exempel på hur en solcellsanläggning på mark kan se ut.

stenmurar, odlingsrösen och öppna diken. Dessa är förbjudna att skada eller påverka, och syns inte alltid på kartor, utan bara i flygfoton eller på plats. Om markområdet berörs av områdesskydd, till exempel strandskydd, krävs oftast tillstånd eller dispens.

Hur kommer naturmiljön att påverkas?

Beroende på platsen och dess omgivning kan det behövas olika undersökningar som ger kunskap om naturmiljöer och vilka arter som finns i området. Undersökningar ska visa hur anläggningen påverkar naturmiljön och arters livsmiljö. Det finns naturvårds konsulter som kan anlitas för den typen av inventeringar.

Instängsling av anläggningen skapar barriärer i naturmiljön. För att begränsa barriäreffekterna kan det bli aktuellt att skapa funktionella korridorer eller passager för både människor och djur.

Hur kommer kulturmiljön att påverkas?

Du kan behöva ta fram en analys av hur åtgärden påverkar ett område som är utpekad som riksintresse för kulturmiljön eller som finns med i ett kulturmiljöprogram. Om anläggningen planeras i

närheten av fornlämningar kan det bli aktuellt med en arkeologisk utredning som oftast bekostas av dig som söker. Det kan också finnas andra omständigheter som gör att kulturmiljöhänsyn behöver utredas.

Finns det kartor med layoutskiss och måttangivelser?

Den som handlägger din ansökan behöver översiktskarta och detaljkarta med skiss som visar hur allt inom anläggningen ska placeras. Det gäller solpaneler, kabelschakt, transformatorstation och stängsel, plus eventuella nya vägar som behövs. Tänk på att ta med uppgifter om hur hög anläggningen kommer bli och hur djupt ner i marken eventuella förankringar behöver göras.

Finns det fotomontage från olika håll?

För mindre anläggningar kan det räcka med bilder på platsen där anläggningen ska uppföras. I regel behövs dock fotomontage för att kunna bedöma påverkan på landskapsbilden. Ta fram fotomontage från olika håll och särskilt från närliggande vägar, bostadsområden och liknande som anläggningen oftast kommer att ses från. Glöm inte ta med eventuellt stängsel i fotomontaget.

Läs mer om samråd för anläggning av solceller på mark på Länsstyrelsens webbplats. Skanna QR-koden nedan eller gå in under rubriken "Natur och landsbygd", välj "Aktiviteter och ingrepp i naturen" och "Åtgärd i naturmiljön".

Miljökonsekvensbeskrivning kan krävas

Anläggande av solcellsanläggning på mark kan kräva att en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) tas fram. Det gäller om det rör sig om en större anläggning eller om det finns särskilt höga natur- och/eller kulturvärden.

Jordbrukarstöd på mark med solceller

Söker du jordbrukarstöd på marken där du planerar att placera solceller? Inför 2024 kommer Jordbruksverket att göra en större utredning som ska resultera i en förändring av regelverket gällande solceller på jordbruksmark. Detta för att tydliggöra när det kan vara godkänt att söka jordbrukarstöd för mark där solceller anlagts.

ALEXANDRA EVERSTAM VARBÄCK
010-224 73 75
ALEXANDRA.EVERSTAM.VARBÄCK@
LANSSTYRELSEN.SE

Höns finns i många olika färger, former och storlekar. Gemensamt för alla höns är ett väl utvecklat socialt samspel i flocken.

Viktigt att tänka på om du har höns

Människan har haft höns under lång tid. De höns som vi håller idag för att ge oss ägg och kött härstammar i huvudsak från den röda djungelhönan (*Gallus gallus*) i Sydostasien. Att ha höns som ger ägg är både trevligt och ekosmart. Oavsett om du håller höns för att få ägg till det egna hushållet eller för att sälja ägg finns det regler och bestämmelser som är viktiga att känna till.

Vilda hönsfåglar lever största delen av dagen på marken och lägger sina ägg i ett rede eller bo. När de inte ruvar söker de nattetid vila på en högre belägen plats. De bildar grupper med honor, en tupp, ungfåglar och kycklingar. Förutom att söka efter föda och vila putsar de sig och sandbadar, vilket har en viktig funktion för att hålla fjäderdräkten i bra skick. Även dagens höns har kvar djungelhönsens beteenden. Du som djurägare behöver se till att du tillgodoser hönsens behov så att de mår bra och kan bete sig naturligt.

Djurskyddskontroller avslöjar brister

Vid Länsstyrelsens djurskyddskontroller av höns ser vi ibland brister i hönsens

närmiljö. Bristerna kan gälla tillgång till dagsljus, belysning och ventilation. Även brister gällande reden, sittpinnar och tillräcklig yta med lämpligt och rent strömateriale förekommer.

Byggnader

Alla byggnader för höns ska vara försedda med dagsljusinsläpp, belysningen ska vara flimmerfri eller ha en flimmerfrekvens över 120 Hertz och det ska inte finnas elsladdar eller eluttag som kan innebära en skaderisk för hönsen.

Fåglar har en annorlunda uppbyggnad av sina ögon som gör att de ser ultraviolett ljus. De ser även flimmerfrekvenser på upp till 100 Hertz, jämfört med människan

som ser flimmerfrekvenser mellan 40 och 60 Hertz. Vid kontroll av om belysningen flimrar finns ett enkelt sätt att få en indikation på om belysningen orsakar flimmer genom att rikta mobilkameran mot ljuskällan. Om det på mobilskärmen uppstår randmönster, är det tecken på att belysningen ger upphov till flimmer. En belysning som flimrar behöver bli utbytt.

Vid djurskyddskontroller kontrollerar vi att det finns tillräcklig ventilation i hönsens utrymme. En anpassad ventilation behövs för att hålla ströbädden torr och lucker. God ventilation kan även minska ammoniakavgång från hönsens gödsel eftersom luftfuktigheten i hög grad påverkar ströbäddens fukthalt och hygien.

Inredning

Under kontrollen mäter vi bland annat reden och sittpinnar, och gör en bedömning om sittpinnarna är anpassade i grovlek till hönsen. Fackrede till höns, som är ett rede för en höna i taget, ska vara minst 0,24 meter brett och minst 0,075 kvadratmeter stort. Om ett rede är 0,24

meter brett behöver det vara 0,32 meter djupt för att uppfylla kravet. Ett sådant rede räcker till 6 höns.

Vid användning av kollektivrede, som är ett rede där flera honor rymms samtidigt, ska redet vara minst 0,35 meter brett och minst 0,140 kvadratmeter stort. Om ett kollektivrede är 0,35 meter brett behöver det vara 0,40 meter djupt för att uppfylla kravet. Ett sådant rede räcker till 14 höns. Större hönsraser behöver ofta mer utrymme i sina reden än ovanstående mått.

Sittpinnarna ska vara rundade och diametern på dem anpassad till hönsens storlek. Detska finnas minst 15 centimeter sittpinne per vuxen höna. Större hönsraser har ofta behov av mer plats.

En kontroll sker också av att minst en tredjedel av golvytan och minst 0,025

kvadratmeter per höna är försedd med strö, samt att det finns tillräckligt med strö som är torrt och luckert där hönsen kan krafsa. Hönsen ska även ha möjlighet till sandbad året runt i rent strö eller annat lämpligt material. Kravet på golvytor försedda med strö gäller även mobila hönsbussar.

Vad händer om vi upptäcker brister?

Om Länsstyrelsen upptäcker brister vid en djurskyddskontroll får du tid på dig att rätta till dem. Om det är allvarliga brister eller om du inte vill rätta till dem kan Länsstyrelsen fatta ett beslut om att du måste rätta till dem.

EVA JANSSON
010-224 72 38
EVA.JANSSON@LANSSTYRELSEN.SE

Ägg – lika regler oavsett om du ger bort eller säljer

Mer information finns i Livsmedelsverkets broschyr: Försäljning av små mängder. Skanna QR-koden nedan eller gå in på livsmedelsverket.se och sök på "små mängder" för att hitta broschyren.

Exempel på registreringar som kan vara aktuella om du har höns.

Registrering/anmälan	Krävs för	Myndighet
Registrera fjäderfä	Alla som har fjäderfä	Jordbruksverket (E-tjänst)
Primärproducent	Alla som har mer än 50 värphöns	Länsstyrelsen (E-tjänst)
Obligatorisk kontroll av salmonella	Alla som har mer än 200 värphöns inklusive vaktlar	Länsstyrelsens länsveterinär

Sällskapliga höns vid en djurskyddskontroll. Foto: Karin Stokki

Ivarssättern bjuder fortfarande på mångfald och gott hö

Det är nu 26 år sedan det första programmet med rådgivningar, kurser och andra informationsinsatser drog igång. En av gårdarna som fick en rådgivning om biologisk mångfald redan 1997 var Ivarssättern utanför Östmark. Denna tillbakablick är en del av vårt uppmärksammande av att Utsikt firar 30 år där vi återknyter till tidigare artiklar. Senast Utsikt besökte Ivarssättern var 2004.

Till Ivarssättern flyttade Inga Nilsson och LarsInge Bergström i början av 1990-talet. Gården köptes av Ingas morföräldrar i slutet av 1940-talet och när de flyttade därifrån arrenderades gården och markerna ut under några år, men sedan tog Inga och LarsInge över gården på 1990-talet och där har de blivit kvar.

– Vi blir kvar och fortsätter sköta markerna så länge vi orkar, säger Inga, men den här blöta sommaren vill vi inte ha tillbaka. När artikeln skrivs i slutet av augusti har de fortfarande inte kunnat slå ängar och vallar och räknar inte med att kunna ta vara på höet.

Utsikten gav blomsterprakt

Ivarssättern ligger längs vägen mellan Östmark och Lekvattnet och när Inga och LarsInge flyttade dit var ängsmarken närmast vägen ganska artfattig och igenvuxen med björk. De ville ha bättre utsikt och började ta ner björken. I samma veva tog de upp slåttern av ängen igen, vilket de också räddes till av Länsstyrelsens dåvarande rådgivare Tomas Janson. När han kom tillbaka några år senare blev han så imponerad över förändringen att han både skrev en artikel i Utsikt och lade en blomstervandring och kurs om ängsskötsel på gården. Växter som slättegubbe, fältgentiana, slätterblomma och lasbråken hade kommit tillbaka och de är sannerligen kräsna arter.

Blommorna får besökare

Artrikedomen som uppmärksammades efter restaureringen på 1990-talet har bevarats och lokalen besöks regelbundet i olika inventeringar, bland annat för att

Inga Nilsson och LarsInge Bergström tilldelades utmärkelser Årets slättegubbe år 2021 för sitt mångåriga arbete med ängarna på Ivarssättern.

följa upp utvecklingen för fältgentiana. Här finns många olika slätter- och betesgynnade arter och förutom gentiana, slättegubben och slätterblomma som redan nämnts finns även kattfot, ängsvädd, ormrot, prästkrage, ängsmetallvinge (fjäril) och vaxskivlingar (ängssvampar).

Varje sommar händer det att förbipasserande stannar till för att titta på blommorna i ängen. Inga hälsar till läsarna att den som är intresserad gärna får ta kontakt när de stannar till.

– Det är bara trevligt, säger Inga.

Höet tas tillvara

Slätterängen på gården är inte stor, men ger ett gott och näringsrikt hö. Under 2019-2020 tog Länsstyrelsen foderprov på ett femtontal ängar, bland andra Ivarssättern. Analysresultatet på grönmassan visade bland annat på en energihalt till häst på 9,1 MJ/kg ts (2019) och 7,7 MJ/kg ts (2020). Underhållsbehovet av energi hos en häst baseras på hästens typ, vikt, aktivitetsnivå med mera. En vuxen varmblodig häst på 500 kg i normalt arbete behöver ungefär 56 MJ per dag. För att täcka vuxna hästars underhållsbehov av protein krävs 6 gram smältbart råprotein/megajoule (g smb råprotein/MJ). Kvoterna i Ivarssätterns hö låg på 5 g smb råprotein/MJ (2019) respektive 7 g smb råprotein/MJ (2020). Ivarssätterns hö passar alltså utmärkt till hästar! Det visade sig för några år sedan, då Inga och LarsInge sålde hö till en hästägare, som hörde av sig efteråt och menade att:

–”Hästarna blev jättepigga av höet”.

Ängarna slås med slätterbalk och lie och hö tas även från de små åkrarna på gården. De har alltid tagit vara på höet och brukar fortfarande sätta upp ett par hässjor på en av gårdens små åkrar.

– Det är int mang som kan hejs (=hässja, reds. anm.) längre så det är kul att visa, säger Inga på klingande östmarksmål.

Höet från slätterängen är dock kort och därmed svårhässjat. Det är dessutom svårt att köra med maskiner bland ängens odlingsrösen och stenar, så där får höet oftast torka på marken och vändas innan det samlas ihop. Så länge det fanns djur på gården var det såklart de som fick höet, men numera säljs eller skänks det bort till någon bekant med djur. År 2021 tilldelades Inga och LarsInge utmärkelser Årets slättegubbe för sitt långvariga engagemang.

Trafikverket bekämpar lupiner

Ett hot mot ängar som ligger nära vägar är att lupiner och andra invasiva arter kan sprida sig från dikesrenen upp i ängsmarken. Längs ängen i Ivarssättern har Trafikverket klassat väggkanten som artrik och utför insatser för att bekämpa lupinerna, så att de inte ska ta sig upp i ängen.

MARIA SUNDQVIST
010-224 72 74

MARIA.SUNDQVIST@LANSSTYRELSEN.SE

Fältgentiana är en ört som blir alltmer sällsynt, men på Ivarssättern trivs den bra tack vare slåttern. Foto: Inga Nilsson.

Två av de rödlistade arter som brukar hittas på Ivarssättern är slättegubbe och ängsmetallvinge Foto: Inga Nilsson

Mellangröda – en gröda med många funktioner

Mellangrödor bidrar till ökad kolinlagring i jordbruksmark. Detta ger bättre jordhälsa och är bra för klimatet. Att ha marken bevuxen mellan två huvudgrödor minskar också risken för att outnyttjat kväve läcker ut i våra vattendrag. Sådana år som detta, med en kall vår som följs av en försommartorka, blir fång- och mellangrödor extra viktiga då outnyttjat kväve lättare ackumuleras i markerna.

Med både blötare och varmare höstar och vintrar kommer behovet av att hålla odlingsmarken bevuxen året om att öka. Bevuxna marker minskar både risken för kväveläckage och jorderosion. Dessutom bibehålls markens bördighet och kolinlagringen kan öka. Ett varmare klimat kommer med största säkerhet ge oss längre växtsäsong och potentialen att odla mellangrödor kommer därför sannolikt att öka, även längre norr ut i landet jämfört med idag.

Ny ersättning från 2023

Är det huvudsakliga syftet med mellangrödan att lagra in kol i marken finns en ny ettårig ersättning att söka från och med 2023. Marken måste ligga i stödområde 6-12 eller 13 (område utan kompensationsstöd) och ersättningen per hektar ligger mellan 113-141 euro. Det är fritt att välja vilka arter man vill använda som mellangröda, så länge huvudsyftet uppfylls. Det får maximalt vara 30 viktprocent baljväxter i utsädet. I Värmland får mellangrödan brytas tidigast den 10 oktober. Mellangrödan går att kombinera med stödet för värbearbetning. Mer information om ersättningen finns på Jordbruksverkets webbplats: jordbruksverket.se/mellangroda.

Odling i renbestånd eller blandning?

För att underlätta vid sådd och etablering kan odling i renbestånd vara att föredra. Det gör det dessutom enklare att undvika växtföljdssjukdomar som kan drabba huvudgrödan. Odlas i stället en blandning av arter finns potential att öka

odlingssäkerheten av mellangrödan och dra fördel av olika arters egenskaper. Här är några exempel på strategier vid val av arter till en blandning:

- Grödor med olika typer av blad för att täcka marken bättre och hindra uppkomst av ogräs.
- Arter med olika rotsystem och olika djupa rötter kan nå vatten och näring från olika skikt i markprofilen och de kan också fördela kolinlagringen i marken bättre.
- Olika baljväxter som kan öka biomassaproduktionen och samtidigt lagra in kväve för bättre förfruktseffekt.
- Arter som hinner blomma under sommaren vilket är gynnsamt för pollinerande insekter.

Ett enkelt och billigt sätt att välja art eller arter till mellangröda är att ta av det utsäde som finns kvar hemma på gården, till exempel olika spannmål eller vallfröblandningar. I Värmland kan det vara svårt att hinna etablera en mellangröda efter skörd av huvudgrödan. Insådda mellangrödor av gräs och baljväxter i stråsäd följer samma koncept som vallinsädd och är ofta ett enkelt och säkert val för att lyckas med sin odling.

Etablering – en stor utmaning

En given plats i växtföljden för mellangrödor är före vårsådda grödor. Odlas mycket höstgrödor blir tillfällena färre. Groning och etablering av mellangrödan är särskilt utmanade, speciellt för mellangrödor

Mellangröda = en gröda som odlas mellan två huvudgrödor.

I ett växtodlingssystem kan en mellangröda ha många olika funktioner som gynnar både miljö och produktion. Detta inkluderar exempelvis grön-gödsling, minskat kväveläckage, ökad bördighet, bättre markstruktur, ökad kolinlagring och pollinering med flera. År huvudsyftet att minska kväveläckage brukar begreppet fånggröda användas. Andra benämningar på mellangröda kan vara täckgröda eller bottengröda.

sådda efter skörd av huvudgrödan där det gäller att få i gång tillväxten så tidigt som möjligt under sommar/höst. Att hinna med sädden men även att det finns tillräckligt med markfukt är ofta ett problem.

Odling av fånggrödor – erfarenheter från Värmland

En typ av mellangröda som odlas av många lantbrukare i Värmland är fånggröda. Fånggrödan har som huvudsyfte att minska kväveutlakningen men kan också bidra till kolinlagring i marken. Utsikt har pratat med två lantbrukare i Ölme, Kristinehamn som odlar fånggrödor, Fredrik Nilsson, Bennebergsgård och Marie Larsson, Enkullens gård.

– I år har etableringen varit svår på grund av den torra våren och försommaren, berättar Fredrik. Men jag har märkt att ju tidigare jag lyckas så fånggrödan desto bättre blir den.

Fredrik har testat lite olika fånggrödor, färdiga blandningar från Lantmännen eller engelskt rajgräs. Marie Larsson har sått in en fröblandning som fånggröda och sådde samtidigt som huvudgrödan.

Blodklöver och det italienska rajgräset har etablerat sig och är i höjd med huvudgrödan som här på bilden är korn/foderärt.

– Vi valde att köpa in blodklöver och rödsvingel från Olssons frö, berättar Marie. Dessa fröer fanns att köpa ekologiskt utsäde av. Båda sorterna är torktåliga och blodklöver är dessutom djuprotad vilket jag tyckte var bra egenskaper.

Marie berättar att de hade äldre utsäde av italienskt rajgräs som de blandade med. Italienskt rajgräs är snabbväxande och risken är att den kan växa igenom och konkurrera med huvudgrödan.

– Daniel Hedeås på Hushållningssällskapet Västra tipsade om att engelskt rajgräs förmodligen är ett bättre alternativ, säger Marie.

Planen är att fånggrödorna ska få växa kvar över vintern och sen brytas mekaniskt inför vårsådden.

– Det var väldigt torrt när vi sådde men när grödorna är tröskade ser vi förhoppningsvis mer hur resultatet av årets etablering av fånggrödorna blev.

KAJSA KUPIAKOVA
010-224 72 67

KAJSA.KUPIAKOVA@LANSSTYRELSEN.SE

För att kunna så fånggrödan i växande huvudgröda har Fredrik byggt en frösåmaskin på en 24-meters ramp på sin växtskyddsspruta.

Kolla in dessa filmer för mer inspiration!

Greppa Näringens nya film "Dra nytta av eftersådda mellangrödor"

Jordbruksverkets film "Mellangrödor i växtföljden"

Lasse sätter upp skyltar vid sina odlingar. Quinoan såddes både tillsammans med havre och i renbestånd, för att få en jämförelse. Efter sådden var det riktigt torrt och quinoan grodde dåligt.

Gröna linser av sorterna Samos och Anicia.

Ovanliga grödor på Frykeruds prästgård

Värmland ligger i topp när det gäller ekologisk produktion. En av de ekologiska producenterna är Lasse Tjus som har valt att odla något udda grödor.

I årets statistik från KRAV som innefattar både ekologiska djur och areal hamnar Värmland främst bland Sveriges län. I Värmland var 40 procent av djuren och 34 procent av jordbruksmarken ekologisk under 2022. En av Värmlands KRAV-producenter är Lasse Tjus som sedan slutet av 90-talet producerat ekologiska grödor i Frykerud i Kils kommun.

Lång ekologisk tradition

– Frykeruds prästgård har funnits i släkten sedan 1920-talet, berättar Lasse. Då drev farfar gården. När jag sedan tog över efter min pappa på slutet av 90-talet var produktionen ekologisk. Pappa lade om eftersom han samarbetade med några ekologiska producenter. Samarbetet mellan gårdarna i länet tror jag är en av anledningarna till att den ekologiska arealen är hög i Värmland. Det kräver att flera är omställda.

I Värmland finns det en lång tradition av ekologisk produktion. Det var lantbrukare som odlade potatis, grönsaker och producerade mjölk som på 80-talet tillsammans utvecklade det värmländska ekologiska lantbruket.

– Idag är det flera av de större etablerade gårdarna som drivs ekologiskt, berättar Lasse. Det är viktigt, eftersom lantbrukarna där är bra förebilder och visar att det går.

Udda grödor

– I år odlar jag bland annat dalavete, ölandsvete, bovete, quinoa, linser och gräart, berättar Lasse.

Längst med vägen från 45:an mot Frykeruds kyrka är de något udda grödorna som växer på åkrarna väl skyltade.

– Jag tycker att det är kul att visa vad som odlas i trakten och informationen är uppskattad av dem som åker förbi.

Quinoa, linser och gräart odlar Lasse inom ett projekt som kallas Nya grödor. Syftet med projektet är att utveckla och öka odlingen av nya proteinrika grödor i Värmland. Mycket av det foderprotein som vi ger till våra djur och en stor andel av det gröna proteinet vi lägger på våra tallrikar köps in från utlandet. I händelse av en samhällskris och vid framtida klimatförändringar, då vissa jordbruksgrödor kan bli svåra att odla längre söder ut är det viktigt att vi kan producera dem själva.

– Utmaningen med att odla nya grödor är rolig, säger Lasse. Dessutom får jag in de viktiga kvävefixerande grödorna i min ekologiska växtföljd när jag odlar linser och gräart. Att producera värmländskt protein öppnar även upp för nya marknader och bidrar till en mer klimatsmart konsumtion.

Utbyte ger mervärde

För att få in vall i växtföljden har Lasse ett samarbete med en djurgård i närheten.

– Den fleråriga vallen är ett bra avbrott i en växtföljd med ettåriga grödor. Jag har problem med åkermolke, men med en vall som skördas två till tre gånger per säsong, så motarbetas molken, förklarar Lasse.

I utbyte mot att grannen tar hand om skörden till sina djur, så får Lasse värdefull flytgödsel till sina vallar. Ett viktigt kretslopp av växtnäring när det inte finns några djur på gården. Även vallarna har en lite udda sammansättning. Förutom de mer traditionella vallarterna, så ingår bland annat cikoria, kummin, svartkämpar och lucern i vallfröblandningen.

– De här udda arterna tål torka bättre än de traditionella. En styrka under torra perioder, konstaterar Lasse.

Ett annat besvärligt rotagräs som ökade efter att Lasse tog över produktionen är kvickrot.

– För att få bukt med kvickroten har jag hyrt in en kvick-Up berättar Lasse.

Kvick-Up är en maskin som drar upp kvickroten på ytan med en driven räfsa. Kvickrotsrötterna lämnas ovanpå den bearbetade jorden där de torkar och dör.

– Med tiden tycker jag att kvickroten gett med sig, säger Lasse.

Samarbete är viktigt

Lasse spenderar en stor del av sin tid i Värmland, men är bosatt i Stockholm och driver ett entreprenadföretag där. Det är ett företag inom den gröna sektorn och eftersom arbetstopparna ibland sammanfaller med lantbrukets tar Lasse hjälp av kollegor vid sådd och tröskning. Att kunna utbyta tjänster och erfarenheter är viktigt tycker Lasse.

– Förutom gruppen Nya grödor är jag är med i en grupp för ekologiska odlare. Att träffa likasinnade ger inte bara tillgång till bra information och utbyte av erfarenheter, den sociala biten är så klart också viktig. I framtiden kör jag på som vanligt. För några år sedan odlade jag och några ungdomar cirka ett hektar grönsaker på friland. Jag är sugen på att återigen börja odla grönsaker och även potatis.

Den som är nyfiken på hur det går med grönsaksodlingarna och Lasses övriga grödor kan följa kontot prastgardprodukter på Instagram.

MALIN ELIASSON
010-224 72 64

MALIN.ELIASSON@LANSSTYRELSEN.SE

Samarbete om nya grödor

Länsstyrelsen i Värmland driver ett projekt som kallas Nya grödor och produkter. Det är en fortsättning på projektet Nya grödor och syftet är att få mer kunskap om odling, hantering och marknad för grödor som till exempel gräart, linser, sötlupin och quinoa. Förhoppningen är att den värmländska produktionen och produkter av dessa grödor ska öka.

Lär dig mer om nötodling!

I höst arrangerar Länsstyrelsen en webinarium i två delar om ekologisk odling av hassel- och valnötter. Föreläsare är Kirsten Jensen från länsstyrelsen i Västra Götaland.

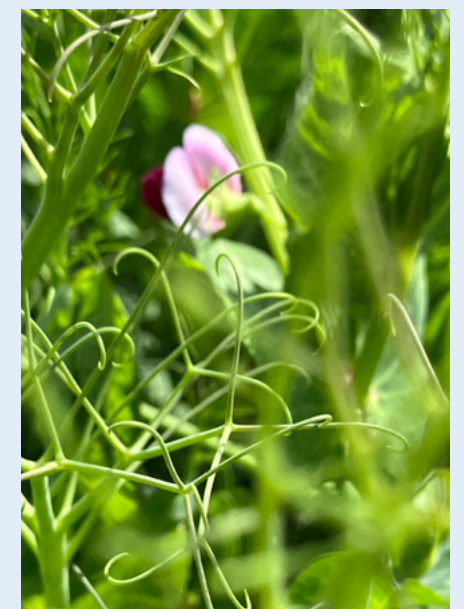
Tid: 31 okt och 7 nov, kl. 18-20

Sista anmälningdag: 24 okt

Anmälan och mer information finns i kalendern på lansstyrelsen.se/varmland. Du kan också ringa Malin Eliasson (010-224 72 64) eller Kajsa Kupiakova (010-224 72 67)

I Värmland finns en stor tradition av att odla bovete. Bovete är glutenfri och används som mjöl och gryn.

Gräarten har en nötig smak och passar bra både i biffar och som alternativ till mandelmassa.

Som mottagare av denna tidning finns du med i ett adressregister hos Länsstyrelsen Värmland

Utbetalningar av jordbrukarstöd 2023

I tabellen på denna sida framgår när utbetalningarna av jordbrukarstöden är planerade att börja 2023. Sedan sker utbetalningarna löpande varje vecka. Nytt från och med i år är att delutbetalningarna påbörjas först i november eftersom det blir möjligt att ändra i SAM-ansökan fram till och med 31 oktober. De 1-åriga miljö- och

klimatersättningarna kräver nyutveckling av IT-system och därför kan dessa betalas ut först i april 2024.

Om handläggningen av en ansökan tar längre tid, till exempel om en kontroll visat att det finns fel i ansökan, kan utbetalningen komma senare. Det är också

Behöver du hjälp eller har du frågor om jordbrukarstöd?
Du når oss via En-Väg-In på 0771-67 00 00. Det går också bra att mejla till jordbrukarstod.varmland@lansstyrelsen.se

viktigt att du som stödsökare agerar och läser breven som rör både kontrollresultat och uppföljning av jordbruksmark för att handläggningen av utbetalningarna ska löpa på så smidigt som möjligt.

Framtida utbetalningsplaner för 2024–2027 finns att läsa på jordbruksverket.se.

Utbetalningsplan för direktstöd och ersättningar 2023

Stöd/ersättning	Delutbetalning påbörjas	Slututbetalning påbörjas
Kompensationsstöd	17 nov 2023	Jan 2024
Skyddszoner	17 nov 2023	Jan 2024
Betesmarker och slätterängar	17 nov 2023	Jan 2024
Gårdsstöd	Ingen delutbetalning	15 dec 2023
Stöd till unga jordbrukare	Ingen delutbetalning	15 dec 2023
Nötkreatursstöd	Ingen delutbetalning	15 dec 2023
Våtmarker och dammar	Ingen delutbetalning	15 dec 2023
Fäbodrar	Ingen delutbetalning	15 dec 2023
Hotade husdjursraser	Ingen delutbetalning	15 dec 2023
Djurvälfärdersättningar	Ingen delutbetalning	15 dec 2023
Ekologisk produktion	Ingen delutbetalning	Apr 2024
Precisionsjordbruk planering	Ingen delutbetalning	Apr 2024
Kolinlagring, minskat kväveläckage	Ingen delutbetalning	Apr 2024
Miljöersättning för vallodling ¹	17 nov 2023	Jan 2024
Restaurering av betesmarker och slätterängar ¹	Ingen delutbetalning	15 dec 2023

¹Enbart du som har ett pågående åtagande kan söka utbetalning 2023.

Växelkursen påverkar vissa stöd

För direktstöden beräknas stödbeloppen i euro. Därför måste växelkursen fastställas inför dessa utbetalningar. Kursen baseras på den euro-kurs som Europeiska centralbanken (ECB) fastställer sista vardagen före den 1 oktober.

De stöd som är direktstöd är:

- Gårdsstöd
- Nötkreatursstöd
- Stöd till unga jordbrukare
- Ersättning till ekologisk produktion
- Ersättning för precisionsjordbruk – planering

- Ersättning för kolinlagring och minskat kväveläckage; odla mellangröda, odla fånggröda och vårbearbetning

För de andra jordbrukarstöden är stödbeloppen redan fastställda i svenska kronor. Du kan läsa mer om dessa på jordbruksverket.se.